

Agnieszka Lewicka-Zelent

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
agnieszka069@poczta.onet.pl

Agnieszka Pytka

Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL w Lublinie
a.pytka@fundacja-tygiel.pl

Telefony i komputery w codziennym życiu uczniów w młodszym wieku szkolnym

Summary

Telephones and computers in students' everyday life at younger school age

The daily use of multimedia brings a number of advantages and threats, especially for the development of school-age children, who more and more frequently move their real life to the virtual world. Hence, the aim of the research was to determine the importance of telephones and computers for children. The research was conducted among pupils from Class III and IV in two primary schools in the Lubelskie Voivodeship. The results of the research indicate the need to carry out preventive actions in the field of preventing cyber-dependences, with particular emphasis on the function of family relationships in the process of shaping the proper development of children.

Słowa kluczowe: telefon, komputer, Internet, dzieci w młodszym wieku szkolnym

Keywords: phone, Internet, computer, children at younger school age

Wprowadzenie. Współczesne zagrożenia dla prawidłowego rozwoju dzieci

Rozwój technologii cyfrowych w znaczący sposób determinuje funkcjonowanie jednostek, a w szczególności małych dzieci. Współcześnie proces wychowania przebiega nie tylko w świecie rzeczywistym, ale i w cyberprzestrzeni. Oba światy przenikają się, stanowiąc punkt odniesienia w procesie rozwoju młodych ludzi. Z jednej strony nadmierne korzystanie ze sprzętu elektronicznego negatywnie wpływa na układ nerwowy, przyczynia się do ograniczenia zdolności poznawczych użytkowników, osłabia ich umiejętności interpersonalne oraz zaburza prawidłowy rozwój kompetencji społecznych (Langier 2016: 177–178). Z drugiej zaś strony świat wirtualny i nowe technologie stanowią pewne dopełnienie (np. nawiązanie kontaktu z rówieśnikami przez nieśmiałe dziecko), a i niekiedy alternatywę dla dzieci ze względu na znaczące różnice między tym, co rzeczywiste a fikcyjne (np. dziecko rodziców z problemem alkoholowym w roli „dziecka we mgle”). W przestrzeni

wirtualnej dziecko nabiera pewności siebie, czuje się mniej samotne i bardziej odważne, z większą łatwością nawiązuje relacje z innymi. W przypadku pojawiających się problemów instynktownie zaczyna szukać wsparcia w cyberprzestrzeni, co nierzadko stwarza kolejne zagrożenia dla jego bezpieczeństwa (Machnio 2014: 176; Andrzejewska 2001: 100). Pozornie bezpieczny świat wirtualny staje się niezmiernie atrakcyjny. Dziecko coraz chętniej przynosi się do niego i zaczyna większość działań wykonywać przy użyciu sprzętu elektronicznego, który z czasem staje się niezbędnym w życiu akcesorium (Olszewska 2013: 18). Szczególnie uzależniające są aplikacje online (komunikatory, chaty) (van den Eijnden 2010: 5).

J. Izdebska dokonała przeglądu negatywnych skutków nadmiernego korzystania z mediów przez dzieci. Uznała, że najbardziej niepokojące są: choroby (np. nerwica, wady postawy), bezkrytyczny odbiór treści (np. bierna postawa, stereotypowe myślenie), problemy w komunikacji bezpośredniej, ograniczenia językowe, nasilenie agresji i przemocy oraz rezygnacja z bardziej konstruktywnych aktywności (Potoczna 2017: 244–255). Pomimo wielu negatywnych konsekwencji działania mediów nie można młodemu ludziom zakazać dostępu do nich. Zadaniem rodziców i szkoły jest bowiem przygotowanie dzieci do współczesnych wyzwań i przemian, w których ranga sprzętu elektronicznego coraz bardziej wzrasta (van den Eijnden 2010: 5; Chojnacki 2013: 24). Dzieci i młodzież są bardzo aktywnymi użytkownikami Internetu i w związku z tym wymagają lepszej ochrony (Wójcik 2017: 271). Istotne jest zatem świadome i celowe włączenie nowoczesnych mediów do procesu wychowawczego i dydaktycznego zarówno w rodzinie, jak i w szkole. Konkretnie działania muszą być jednak poprzedzone dokładnym określeniem roli czynników związanych z użytkowaniem sprzętu elektronicznego w rozwoju dzieci.

Podstawy metodologii badań własnych

Zgodnie z przyjętym założeniem telefony i komputery odgrywają bardzo ważną rolę w życiu codziennym dzieci, dlatego celem niniejszego opracowania było określenie znaczenia, jakie te urządzenia elektroniczne pełnią w życiu dzieci w młodszym wieku szkolnym.

Problem badawczy zawiera się w pytaniu: Jakie znaczenie dla dzieci mają telefony i komputery?

Sformułowano następujące pytania badawcze:

- 1) Jak często dzieci korzystają z telefonów i komputerów?
- 2) Jakie są korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania przez badane dzieci ze sprzętów elektronicznych?
- 3) Jakie przejawy uzależnienia od sprzętów elektronicznych występują u dzieci w młodszym wieku szkolnym?
- 4) W jakim stopniu klasa, do której uczęszczają dzieci różnicuje badanych uczniów z klas młodszego w zakresie użytkowania telefonów i komputerów?

Do pytań o charakterze diagnostycznym nie formułowano hipotez, natomiast w przypadku pytania nr 4 założono, że uczniowie z klas IV mają większy problem z nadmiernym korzystaniem z telefonów i komputerów, a jednocześnie są bardziej świadomi zagrożeń, jakie są z tym związane w porównaniu do uczniów z klas III.

W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego i technikę ankiety. Pytania zawarte w autorskim kwestionariuszu ankiety dotyczyły: częstości korzystania przez dzieci z telefonu i komputera, wykorzystywania przez nie multimediów do wykonywania różnych czynności, korzyści i zagrożeń wynikających z dostępu do komputera i Internetu, reakcji rodziców na zbyt długie korzystanie przez nie z multimediów oraz reakcji dzieci na ograniczenie dostępu do tychże urządzeń.

Badania zostały przeprowadzone w lutym 2018 roku wśród uczniów z klas III i IV w dwóch szkołach podstawowych z terenu województwa lubelskiego. Grupa badawcza liczyła 117 osób, z czego uczniowie z klas IV stanowili 63% próby. Czterdzieści siedem procent badanych uczniów kształciło się w szkole gminnej, a pozostałe osoby – w szkole miejskiej. W grupie nieznacznie przeważały dziewczęta (54%). Do obliczeń statystycznych wykorzystano program IBM SPSS Statistics 24.0. W celu sprawdzenia, czy dwie zmienne nominalne (jedna z nich to klasa, do której uczęszczają badane dzieci) są niezależne od siebie zastosowano test chi-kwadrat, zaś w celu sprawdzenia, czy różnice w wartościach średnich porównywanych grup są istotne statystycznie (alfa = 0,05) zastosowano test t-Studenta.

Korzystanie z telefonu i komputera przez uczniów z klas III i IV szkoły podstawowej

Zgodnie z założeniami badawczymi postanowiono sprawdzić, jakie znaczenie w życiu codziennym dzieci z klas III i IV szkoły podstawowej odgrywają telefony i komputery. Analizy zebranego materiału empirycznego dokonano w kolejności odpowiadającej sformułowanym pytaniom szczegółowym.

Częstość korzystania przez dzieci z mediów

W pierwszej kolejności sprawdzono, jak dużo czasu dzieci spędzają na czynnościach, w których wykorzystują sprzęt elektroniczny.

Tabela 1. Czas spędzony przez uczniów z klas III–IV z telefonem i komputerem

Czas	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
telefon						
do godziny	32	74,4	47	63,5	79	67,5
2–4 godziny	8	18,6	20	27,0	28	23,9
powyżej 4 godzin	3	7,0	7	9,5	10	8,6

Czas	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
komputer						
do godziny	5	11,6	7	9,5	12	10,3
2–4 godziny	23	53,5	58	78,4	81	69,2
powyżej 4 godzin	15	34,9	9	12,1	24	20,5
ogółem	43	100,0	74	100,0	117	100,0

Telefon – Chi-kwadrat = 1,481; df = 2; p = 0,476; Komputer – Chi-kwadrat = 9,403; df = 2; p < 0,01

Źródło: opracowanie własne.

Badane dzieci więcej czasu przeznaczają na czynności wykonywane przy pomocy komputerów niż telefonów. Na poziomie istotności statystycznej uzyskano różnicę w zakresie częstości korzystania z tych sprzętów między uczniami z porównywanych grup (p < 0,01). 78% badanych czwartoklasistów posługuje się komputerem od 2 do 4 godzin dziennie w porównaniu do 53% badanych trzecioklasistów. Najbardziej niepokoi sytuacja 34% dzieci, które długie godziny spędzają w wirtualnej przestrzeni. Większość z nich zdaje jednak sobie sprawę, że „komputer i telefon kradną im czas.”

Ponad połowa dzieci (63%), niezależnie od wieku, idąc do szkoły nie pozostawia telefonów w domu (tabela 2). Można jednak przypuszczać, że po Dniu Pierwszej Komunii Świętej sytuacja zmieni się wśród uczniów z klas III, którzy bardzo często jako prezenty otrzymują telefony. Wartości średniej uzyskane w porównywanych grupach dzieci świadczą o tym, że w szkole często korzystają one z telefonów, co może sugerować, że również podczas lekcji (klasa III – M = 3,50 i klasa IV – M = 3,6).

Tabela 2. Posiadanie przez uczniów z klas III–IV telefonów w szkole

Telefon w szkole	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
tak	16	37,2	27	36,5	43	36,8
nie	27	62,8	47	63,5	74	63,2
ogółem	43	100,0	74	100,0	117	100,0

Chi-kwadrat = 0,006; df = 1; p = 0,937

Źródło: opracowanie własne.

Silnie szkodliwy wpływ na zdrowie dzieci ma używanie sprzętu elektronicznego przed snem. Skoro 1/3 z nich korzysta z mediów powyżej 4 godzin dziennie, to można przypuszczać, że często czyni to w czasie wolnym, tuż przed nocnym odpoczynkiem (tabela 3).

Tabela 3. Korzystanie z komputera lub telefonu przed snem przez uczniów z klas III–IV

Korzystam...	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
codziennie	5	11,6	17	23,0	23	19,7
1–2 razy/tydz.	7	16,2	13	17,6	20	17,1
w weekend	14	32,6	24	32,4	38	32,5
kilka razy w tygodniu	10	39,6	17	27,0	27	30,7
ogółem	43	100,0	74	100,0	117	100,0

Chi-kwadrat = 1,504; df = 3; p = 0,681

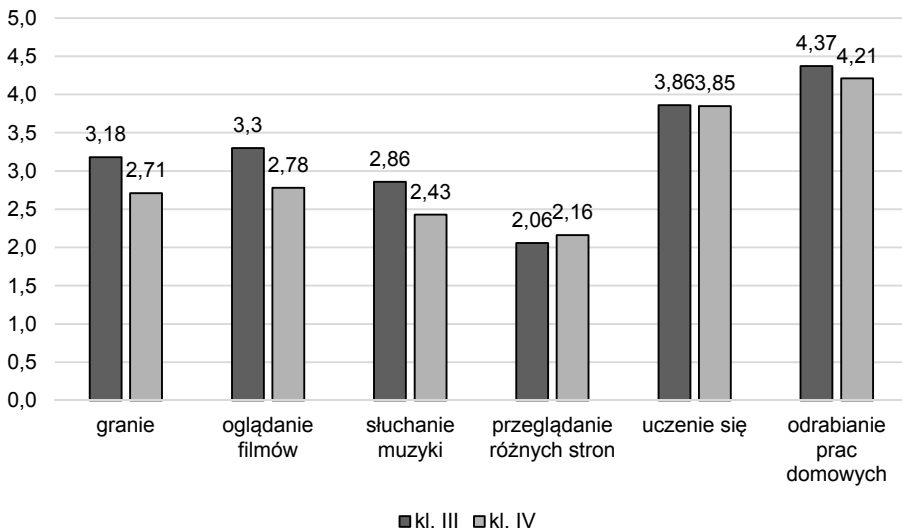
Źródło: opracowanie własne.

Jedna trzecia badanych uczniów najczęściej korzysta z telefonów lub komputerów przed snem w weekendy, codziennie robi to 12% trzecioklasistów i 23% uczniów czwartoklasistów. Ponadto 31% uczniów kilka razy w tygodniu zasypia przy telefonie lub komputerze, co niewątpliwie znajduje swoje odzwierciedlenie w niespokojnym śnie oraz niezbyt dobrej kondycji psychicznej i poznawczej kolejnego dnia rozpoczynającego się nauką szkolną. Jedynie 17% badanych osób sporadycznie zdarza się taka sytuacja.

Korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania przez dzieci ze sprzętów elektronicznych

Zgodnie z założeniami teoretycznymi przyjęto, że wykorzystywanie przez dzieci mediów przynosi określone korzyści, ale i wiąże się z poważnymi zagrożeniami. Dlatego próbowano ustalić, do jakich celów służy im komputer i telefon. Badani uczniowie dokonali oceny poszczególnych czynności wykonywanych z użyciem sprzętu elektronicznego na 5-stopniowej skali (1 – nigdy, 5 – bardzo często) (wykres 1).

Uczniowie, niezależnie od wieku, często wykorzystują sprzęt elektroniczny podczas odrabiania prac domowych (t -Studenta = 0,937; df = 115; p = 0,351) oraz uczenia się (t -Studenta = 0,045; df = 115; p = 0,964). Można zatem domniemywać, że niejednokrotnie przepisują gotowe rozwiązania zadań domowych, które są ogólnie dostępne dla wszystkich użytkowników Internetu. Niemniej jednak media pełnią ważną funkcję edukacyjną, związaną z pozyskiwaniem nowej wiedzy w bardziej atrakcyjny sposób aniżeli ten prezentowany przez nauczycieli i nieco rzadziej – funkcję rozrywkową. W czasie wolnym dzieci czasami oglądają filmy w komputerze (t -Studenta = 2,003; df = 115; p < 0,05) i grają on-line (t -Studenta = 1,712; df = 115; p < 0,05) – najczęściej w Clash Royale (gra o charakterze strategicznym) oraz Minecraft (gra pozwalająca na budowanie i niszczenie obiektów), przy czym częściej robią to uczniowie z klas III. Badani uczniowie czasami słuchają muzyki (t -Studenta = 1,470; df = 115; p = 0,144), rzadziej przeglądają strony internetowe związane z ich zainteresowaniami (t -Studenta = 0,374; df = 115; p = 0,709).

Wykres 1. Czynności wykonywane przez dzieci z klas III–IV na komputerze i telefonie (średnie wyniki)

Istnieje duże prawdopodobieństwo, że dzieci traktują telefon w szkole jako źródło kontaktu z rodzicami, aczkolwiek z praktyki szkolnej wynika, że nierzadko służy on do innych celów, np. korzystania z Internetu. Dlatego zapytano je o możliwość wchodzenia na strony internetowe przez telefon i okazało się, że 37% dzieci ma stały dostęp do Internetu, także podczas lekcji. Internet pełni ważną funkcję społeczną w zakresie nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z innymi ludźmi, niemniej jednak stanowi równocześnie zagrożenie z uwagi na swój anonimowy charakter. Dlatego zapytano badane osoby, czy posiadają własne konta na portalach społecznościowych. Ustalono, że niemal 60% uczniów korzysta z nich (najczęściej są to: Facebook, Instagram, Snapchat oraz Messenger) w celu komunikowania się z członkami rodziny i kolegami, niemniej jednak zdecydowanie częściej robią to uczniowie z klas IV (68%) niż z klas III (40%) (Chi-kwadrat = 6,145; $df = 1$; $p < 0,01$).

W świetle prawa osoba małoletnia w wieku badanych osób nie powinna posiadać własnego konta na portalach społecznościowych, gdyż nie można uznać jej za w pełni świadomego użytkownika Internetu. Niemniej jednak 27% uczniów samodzielnie założyło je, a w 15% – starsze rodzeństwo. Niezrozumiałe jest jednak to, że 43% matek i 15% ojców umożliwiło swoim dzieciom korzystanie z portali społecznościowych. Z pewnością należy w przyszłości sprawdzić, jakiego rodzaju są to portale i przeprowadzić z rodzicami obowiązkowe zajęcia mające na celu uświadomienie im niebezpieczeństw wynikających z korzystania przez dzieci z Internetu.

W przypadku osób, które założyły badanym uczniom konta na portalach społecznościowych zanotowano różnice istotne statystycznie (Chi-kwadrat = 14,460; $df = 5$; $p < 0,05$). Dzieciom z klas III konta najczęściej zakładały matki (58%), najrzadziej – starsze rodzeństwo i ojcowie (odpowiednio: 7% i 9%). Część trzecioklasistów (26%) samodzielnie

nie założyła konta na tych portalach. Uczniom z klas IV najczęściej pomagały w tym zakresie matki (34%), najrzadziej zaś ojcowie. Część czwartoklasistów (28%) samodzielnie utworzyła swoje konta.

Korzystając z Internetu, uczniowie narażeni są na różne niebezpieczeństwa. W związku z tym poproszono badane osoby o podzielenie się swoimi doświadczeniami związanymi z użytkowaniem Internetu.

Tabela 4. Negatywne doświadczenia uczniów z klas III–IV podczas korzystania z Internetu

Osoba nieżyczliwa	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
nigdy	30	69,8	57	77,01	87	74,4
raz	7	16,2	12	16,2	19	16,2
2 i więcej razy	6	14,0	5	6,79	11	9,4
ogółem	43	100,0	74	100,0	117	100,0

Chi-kwadrat = 1,691; df = 2; p = 0,429

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z deklaracjami 77% uczniów z klas IV i 70% z klas III nie posiada negatywnych doświadczeń w tym zakresie, jednak 16% wskazało na negatywne doświadczenia związane z użytkowaniem Internetu. Pojedyncze osoby kilkakrotnie doświadczyły nieprzyjemności w Sieci, nie oznacza to jednak, że uzyskały właściwe wsparcie ze strony osób dorosłych po tym zdarzeniu.

Doświadczenia związane z Internetem nie przekładają się w sposób bezpośredni na poczucie bezpieczeństwa dzieci. Okazuje się bowiem, że 63% z nich nie czuje się **bezpiecznie w Sieci**. Silniejsze zagrożenie odczuwają uczniowie z klas III (65%) niż z klas IV (20%) (p < 0,001).

Tabela 5. Poczucie bezpieczeństwa w Sieci uczniów z klas III–IV

Poczucie bezpieczeństwa	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
tak	28	65,1	15	20,3	43	36,8
nie	15	34,9	59	79,7	74	63,2
ogółem	43	100,0	74	100,0	117	100,0

Chi-kwadrat = 14,619; df = 1; p < 0,001

Źródło: opracowanie własne.

Przejawy uzależnienia od sprzętów elektronicznych u dzieci z młodszych klas

Częste, niekontrolowane korzystanie ze sprzętu elektronicznego może skutkować uzależnieniem behawioralnym. „W uzależnieniu czynność przestaje pełnić właściwą sobie funkcję (telefon dla człowieka) i staje się celem samym w sobie (człowiek dla telefonu).”

Osobę uzależnioną od telefonu lub komputera można poznać między innymi po nieustannym korzystaniu z urządzenia i trzymaniu telefonu w zasięgu wzroku. Telefon lub komputer są urządzeniami służącymi do codziennych kontaktów z rówieśnikami, a ich awaria lub rozładowana bateria wywołuje: paniczny lęk, niepokój i atak paniki (Kozak 2014: 165). Wobec tego uczniowie zostali zapytani, czy wyobrażają sobie dzień, w którym nie korzystają z komputera i telefonu.

Tabela 6. Dzień uczniów z klas III–IV bez telefonu i komputera

Możliwe	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
telefon						
tak	37	86,0	56	75,7	93	79,5
nie	6	14,0	18	24,3	24	20,5
komputer						
tak	37	86,0	62	63,8	99	84,6
nie	6	14,0	12	36,2	18	15,4
ogółem	43	100	74	100	117	100

Telefon – Chi-kwadrat = 0,794; df = 1; p = 0,180; Komputer – Chi-kwadrat = 0,107; df = 1; p = 0,744

Źródło: opracowanie własne.

Dzień bez telefonu i komputera wyobraża sobie zdecydowana większość trzecioklasistów (86%) oraz czwartoklasistów (82%). 1/5 uczniów z klas IV przyznaje, że nie mogłaby wytrzymać bez telefonu, a ponad 1/3 – bez komputera (uczniowie z klas III – 14%), co może świadczyć o tendencji do uzależniania się od mediów.

Z uwagi na niemal ciągle korzystanie ze sprzętu elektronicznego osoby uzależnione często zaniedbują swoje obowiązki domowe. Spośród 117 badanych uczniów większość twierdzi, że wywiązuje się z nich pomimo korzystania z telefonu i komputera. Pojedyncze osoby szczerze przyznają, że tak się nie dzieje. Obowiązki domowe zaniedbuje przez korzystanie z telefonu 9% trzecioklasistów i 10% czwartoklasistów, a przez użytkowanie komputera odpowiednio: 7% i 4% uczniów z poszczególnych klas.

Nieumiejętność powstrzymania się od korzystania ze sprzętu elektronicznego oraz niewywiązywanie się z codziennych zadań mogą stanowić przejawy uzależnienia. Uczniowie zostali zapytani o ewentualne zwrócenie im uwagi na uzależnienie przez osoby z ich najbliższego otoczenia (tabela 7).

Tabela 7. Informacja o uzależnieniu uczniów z klas III–IV

Informacja	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
telefon						
tak	13	30,2	16	21,6	29	24,8
nie	30	69,8	58	78,4	88	75,2

Tabela 7. cd.

Informacja	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
komputer						
tak	4	9,3	10	13,5	14	11,9
nie	39	90,7	64	86,5	113	88,1
ogółem	43	100,0	74	100,0	117	100,0

Telefon – Chi-kwadrat = 1,802; df = 1; p = 0,298; Komputer – Chi-kwadrat = 0,458; df = 1; p = 0,498

Źródło: opracowanie własne.

Większość badanych uczniów nie otrzymała od nikogo informacji, że może być uzależniona od mediów elektronicznych, należy zaznaczyć, że 30% trzecioklasistów i 22% czwartoklasistów dowiedziało się o swoim uzależnieniu od telefonów; mniej osób (12%) może uzależniać się od komputera.

Sprawdzono również, w jaki sposób dzieci reagują, gdy dorośli zakazują im korzystania ze sprzętu (tabela 8).

Tabela 8. Reakcja uczniów z klas III–IV na zakaz korzystania z telefonu lub wyłączenie komputera

Reakcja	Klasa III		Klasa IV		ogółem	
	N	%	N	%	N	%
obrażam się	11	25,6	16	21,6	27	23,1
nic sobie z tego nie robię i nadal wykonuję czynność	17	39,5	40	54,1	57	48,7
złoszczę się, krzyczę	15	34,9	18	24,3	33	28,2
ogółem	43	100,0	74	100,0	117	100,0

Chi-kwadrat = 2,437; df = 2; p = 0,295

Źródło: opracowanie własne.

Uczniowie z klas III i IV podobnie reagują w sytuacji, gdy rodzice zakazują im korzystania z telefonu lub każą im wyłączyć komputer. Ponad połowa czwartoklasistów (54%) i 40% trzecioklasistów „nic sobie z tego nie robi”, co może świadczyć o braku wpływu wychowawczego rodziców na swoje dzieci. Kolejnych 28% badanych dzieci złości się na rodziców i kłóci się z nimi, a 23% przestaje się do nich odzywać. Oznacza to, że wszyscy badani uczniowie bardzo negatywnie zachowują się w sytuacji zablokowania ich potrzeby spędzania czasu z wykorzystaniem sprzętów elektronicznych. Ich reakcja pokazuje, jak ważne w ich życiu są media.

Podsumowanie

Stały dostęp do multimediów staje się współcześnie bardzo dużym problemem, który może prowadzić do uzależnień również wśród młodszych dzieci. Przeprowadzone badania umożliwiły udzielenie odpowiedzi na postawione pytania badawcze i zrealizowanie założonego celu. Na ich podstawie stwierdzono, że wielu uczniów z klas III i IV ma stały dostęp do Internetu, a nawet zdarza im się zasypiać z telefonem. Dzieci podkreślają, że telefon najczęściej służy im do kontaktu z rodzicami i nauki, przyznają jednocześnie, że czasami korzystają z komputerów w niekontrolowany sposób. Badane dzieci są świadome tego, że multimedia „kradną im czas”. Większość z nich posiada już konta na portalach społecznościowych, często zakładane przez rodziców. Niektóre szczerze przyznają, że zdarzyło im się nie wywiązywać ze swoich obowiązków domowych z powodu nadmiernego korzystania ze sprzętów elektronicznych, co może wskazywać na objawy uzależniania się od nich. Zagrożenie staje się tym bardziej poważne, że dzieci nieadekwatnie reagują w sytuacji związanej ze zbyt długim używaniem telefonów i komputerów.

Z uzyskanymi wynikami badań własnych korespondują inne, wcześniej prowadzone. Dla przykładu z raportu S. Livingstone, L. Haddon, A. Görzig i K. Ólafssona wynika, że dzieci najczęściej korzystają z Internetu w domu (87%) i w szkole (63%). Uczniowie między 9 a 16 rokiem życia najczęściej wykorzystują Internet do: odrabiania prac domowych (85%), grania w gry komputerowe (83%) oraz oglądania klipów video (76%) (Livingstone i in. 2012: 6). Z badań przeprowadzonych przez Fundację Orange w 2016 roku wynika, że 62% dzieci i młodzieży nie potrafi wyobrazić sobie życia bez Internetu (Wójcik 2017: 272). Największy odsetek młodych ludzi posiada konto na Facebooku (96%), a loguje się na nie codziennie 92% z nich. Korzystają z tego portalu, ponieważ „chcą być na bieżąco”, z nudów, a także dla rozrywki (Ciszewska 2016: 33). Telefon stanowi kolejne urządzenie, od którego dzieci i młodzież uzależniają się bardzo szybko. Badania przeprowadzone przez E. Łuczak i W. Łuczak świadczą o tym, że 20% dzieci odczuwa niepokój w przypadku ograniczonego dostępu do telefonu, a ok. 7% nie jest w stanie skupić się na wykonaniu zadań bez możliwości korzystania z telefonu (za: Olszewska 2013: 22).

Powyższe wyniki pokazują, że dzieci w młodszym wieku szkolnym narażone są na niebezpieczeństwo związane z nadmiernym i niekontrolowanym korzystaniem z multimediów. Można nawet pokusić się o stwierdzenie, że komputer i telefon stanowią centralną przestrzeń w rzeczywistości młodego człowieka. Dlatego tak ważne jest zadbanie o aranżowanie odpowiednich działań profilaktycznych, zarówno w szkole, jak i poza nią. Wysoki poziom świadomości rodziców, dzieci i nauczycieli w połączeniu z ich wiedzą i otwartą komunikacją mogą skutkować zmianą postaw wobec świata wirtualnego.

Literatura

- Andrzejewska A. (2014), *Dzieci i młodzież w sieci zagrożeń realnych i wirtualnych. Aspekty teoretyczne i empiryczne*. Warszawa, Difin.
- Ciszewska K. (2016), *Ryzyko uzależnienia od Facebooka jako jedna z kategorii zagrożeń związanych z użytkowaniem portali społecznościowych*. W: E. Golbik-Madej (red.), *Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w przestrzeni wirtualnej – teoria i praktyka*. Gliwice, Gliwicka Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości.
- Chojnacki L. (2013), *Cyfrowych tubylców trzeba uczyć inaczej dlaczego i jak – wprowadzenie*. W: P. Plichta, J. Pyżalski (red.), *Wychowanie i kształcenie w erze cyfrowej*. Łódź, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.
- Jędrzejczyk I. (2013), *Metoda Krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci. Z perspektywy fenomenologii, neurobiologii i językoznawstwa*. Kraków, Centrum Metody Krakowskiej.
- Kozak S. (2014), *Patologia cyfrowego dzieciństwa i młodości. Przyczyny skutki i zapobieganie w rodzinach i szkołach*. Warszawa, Difin.
- Langier C. (2016), *Miejsce i rola multimediów w życiu dzieci w młodszym wieku szkolnym*. „Edukacja – Technika – Informatyka”, 2(16).
- Livingstone S., Haddon L., Görzig A., Ólafsson K. (2012), *Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9–16 year olds and their parents in 25 countries*. [http://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet\(lsero\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet(lsero).pdf), 14.07.2018.
- Machnio D. (2014), *Kiedy komputer staje się bogiem. Dziecko z epoki obrazkowej*. „Świat i Słowo”, 1 (22).
- Olszewska E. (2013), *Uzależnienie od telefonu komórkowego jako nowe wyzwanie edukacji dla bezpieczeństwa*. „Zeszyty Naukowe WSOWL”, 4(170).
- Potoczna M. (2017), *Szansa i zagrożenia wynikające z zastosowania mediów we wczesnej edukacji dziecka*. „Edukacja – Technika – Informatyka”, 1(19).
- van den Eijnden R., Spijkerman R., Vermulst A., van Rooij T, Engels R. (2010), *Compulsive Internet Use Among Adolescents: Bidirectional Parent–Child Relationships*. „Journal of Abnormal Child Psychology”, 38(1).
- Wójcik Sz. (2016) *Zagrożenia dzieci i młodzieży w Internecie*. W: *Dzieci się liczą 2017. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*. <http://fdds.pl/wp-content/uploads/2017/07/fdds-dzsl2017-calosc.pdf>, 14.07.2018.